

Troms og Finnmark fylkeskommune
Romssa ja Finnmárkku fylkkagiela
Tromssan ja Finmarkun fylkinkomuuni

ELMO
TROMS OG FINNMARK

OFGÁ
ROMSSA JA FINNMÁRKKU

Áittardeaddjigeahčastat Romssa ja Finnmárkku mánáidgárde-, skuvla- ja oahpahusbirrasiidna

2020/2021

Jahkeraporta
Finnmárkku ja Romssa oahppi-,
fidnoahppi- ja
givssidanáittardeaddjit

Jahkeraporta
mihte mánáid ja nuoraid
árgabeaivvi áittardeaddji-
geahčastagas, ja oktagasa ja
vuogádaga šaldu doaimmas. Mii
buktit konkrehta **neavvagiid** ja
rávvagiid, mat veahkehit dahkat
dorvvolaččat bajásšaddanbirrasa.

Anita Lervoll

anita.lervoll@tffk.no
904 76 498

Gøril Figenschou

goril.figenschou@tffk.no
904 76 498

Jon Halvdan Lenning

jon.halvdan.lenning@tffk.no
904 76 498

Sisdoallu

- 4 **Guldalit, Dohkkehit, Dahkat**
- 5 Áittardeaddjigeahčastat
- 12 **Statistihkka: Mitalusat loguid duohken**
- 16 Ángirusšankárta, mánáidgárdi & vuodđoskuvla
- 18 Ángirusšankárta, joatkkaoahpaheapmi
- 22 **Mánáid- , Vuodđo- skuvla & Joatkkaskuvla**
- 23 Mánáidgárdi – geas lea givssidanláhttenuohki mánáidgárddis
- 26 Vuodđoskuvla – losses olguštuvvoma dovdda
- 28 Joatkkaoahpahus
«oahppit ja fidnooahpahallit mitalit ahte ii leat duosttáš bivdit veahki»
- 30 **Áittardeaddjiid fokussuorggit**
- 31 Mánáid ja nuoraid oassálastin
- 34 Givssidanášši gieđahallan lea sakka eanet go áššemeannudeapmi
- 35 Doaibmaplána iskanlistu
- 36 Analysalatnja
- 38 **Áittardeaddjit árvoštallet stáhtusa ovddeš rávvagiin**
- 40 Ávžžuhusat mánáidgárddiide ja skuvllaide
- 41 Ávžžuhusat joatkka oahpahussii

Guldalit

Dohkkehit

Dahkat

ÁITTARDEADDJIGEAHČASTAT

Áittardeaddjit dovdet bures lágaid ja njuolggadusmearrádusaid, mat gusket mánáid vuoigatvuođaide. Mis lea áššáiguoskevaš oahppu ja dovddiidus, mii laktása bargui mánáidgárddiin, skuvllain ja dáid hovdemii. Mis lea alddámet váhnenhárjáneapmi, ja mii dovdat oahppovuogádaga. Dán mii geavahit árijalaččat áittardeaddji barggusteamet.

Buot dát oktiibuot veahkehit min geavahit fidnomáhtolaš ja fágalaš geahčastaga, go smiehttat doaibmabijuin hearkkes mánáid ja nuoraid várás. Dán mii gohčodit áittardeaddjigeahčastahkan, mii:

- **Guldala**
- **Dohkkeha**
- **Analyserer**
- **Dahká**

Áittardeaddjigeahčastat vuodduuvvá láhkamearrádusaide. Mánáidgárdelága kap. 8 ja oahpahuslága kap. 9A nanne čielgasit, ahte lea mo máná ja oahppi vásiha iežas dili, mii galgá leat árvvoštallanvuoddu dasa mii galgá dahkkojuvvot

Mánáidkonvenšuvnna art. 3 máná ovddu árvvoštallamiid hárrái lea buot min árvvoštallamiid vuoddu.

Áittardeaddjigeahčastagain mii mannat iešguđetlágan albmademiiide / áššečuolmmaide, ja mii diehtit ahte oktagas deaivida mánggalágan vuogádagaid. Min doaibma lea čuovvut láhkamearrádusaid, meannudit bealákeahttájin ja doarjaleaddjin, vihkkehallas ášši ovttá láhkai buot oasálaččaid guovdu, áigeguovdilis lágaid ja njuolggadusmearrádusaid vuodul.

GULDALUVVOGO OAHPPI DUOĐAI?

▶▶ GEASA MII EANEMUSAT JÁHKKIT?

Mii vásihit, ahte rávesolbmuid oskkáldasvuotta duollet dálle sáhtta leat stuorát nuppiide rávesolbmuide, bargoskihpáriidda, go mánáide ja nuoraide. Čuovvovaš dadjamašat sáhttet nannet dovddu, ahte duššindahkkojuvvo iige válđojuvvo duođas:

- «ii dat lea givssideapmi»
- «ii dat lean dat mii dáhpáhuvai, don leat nu hearddoheapme – don fertet oahppat gierdat eanebuš»
- «son lea dušše dakkár, ii son oaivvil maidege bahás dainna»
- «sus lea leamaš nu váttis dáid manjimus áiggiid, eat mii daga maidege dainna dál»
- «eai sii goassege duđa, vaikko maid de dagašeimmet»
- «beareha bealušteaddji eadni dahká dán stuorát čuolbman go dat oppa leage»

Áittardeaddjigeahčastagain mii fuolahit máná perspektiivvas, ja muittuhit ahte mánáin lea vuoigatvuotta gullojuvvo áššiin mat gusket sidjiide, ja ahte máná ovdu galgá leat vuođđodeasta, gč. Mánáidkonvenšuvna art. 3 ja art. 12, Vuodđolága § 104 ja hálldahuslága § 17.

Mii dáhpáhuvvá go áittardeaddji laktojuvvo áššái?

Mii searvat ságastallamii ođđa geahčastagain, ja dáhttu dáhkidit ahte buohkain lea okta áddejupmi:

Mas mii galgat ságastallat?

Mas áššis lea ?

Mii áigumuš / ulbmil lea?

Gosa mii áigut ja mii lea juksanmearri?

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

Mun lea ožžon hui buorre veahki ja doarjaga givssidan-áittardeaddjis. Son oaidná ja son ádde. Son veahkeha bidjat sániid hástalusaid, čujuha dovddiidusaid ja diehtá givssideami ja mo givssideapmi čuohcá. Son lea leamaš mávssolaš veahkki.

- Dearvuodat muhtin áhčis!

GEAN BARGGU BARGÁ ÁITTARDEADDJI?

Skuvlajagi 2020/21 čađa leat oahppi, fidnooahppi-ja Romssa ja Finnmarkku givssidanáittardeaddjit oahpásmuvvan 306:in mitalusain mánáid ja nuoraid birra, geat leat vásihan ahte eai leat ožžon doarvái buorre veahki iežasat mánáidgárddis, skuvllas, oahppafitnodagas, gielddas dahje fylkkas.

Váhnemat headásmuvvet, go skuvla duššindahká ahte sin mánát eai čuovvuluvvo go duojážassii šaddet gillát áitagiid ja veahkaválddi skuvlašiljus, ja oahppit eai arggot mitalit ahte sii vásihit oktonasvuoda skuvlaárgabeivviin, dahje váidalit oahpaheddjiid oahpahusa go ballet ránggáštuvvomis heajut árvosániiguin, ja fidnooahpahallit eai duostta mitalit ahte oahpaheapmi ii leat doarvái buorre go ballet lihcohallamis.

Leat iešguđetlágan sivat váldit oktavuoda áittardeddjiiguin, olmmoš ii dieđe geas galgá jearrat, olmmoš vásiha ahte eai jáhke dahje ahte ii oktage hálit veahkehit.

- ▶ Áittardeaddjit deaivvadit duinna nu ahte GULDALIT – DOHKKEHIT – DAHKET.
- ▶ Mii leat gievrrat ja luohhteveaččat, siivot ja čielgasat – mii galgat oassálastit eatge vuolláni!
- ▶ Mii jáhkkit du mitalussii, ja mii veahkehit gávnnahtit gii sáhtta váikkuhit nu ahte du árgabeaivi buorrána.

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

Go áittardeddjiiguin váldojuvvo oktavuoha, de iskat vuos makkár láhkarihkun galgá eastaduvvot dahje bissehuvvot. Mii livččii galgan árabut dahkkojuvvo? Guđe vuoigatvuodat eai leat čuovvuluvvon? Dasto šaddá deatalažžan dahkat vásttolažžan rivttes instánssa. Gii lea beahtán, gokko vuogádagas lea váili?

Áttardeaddjit loidet sorjjaskeattes máhttoolmmožin, ja geahččalit hukset ja fas cegget luohhtámuša oktagas ja vuogádatdási gaskii.

Servodahkii ii leat ávkin, ahte oktagas massá luohhtámuša vuogádahkii. Ja vai áttardeaddjit galget lihkostuvvat šaldunrollas, de ferte áttardeaddjiid doaimma sorjjaskeattesvuohtha sihkarastojuvvot. **Min barggu vuodus lea árvodokumeanttas.**

Áttardeaddjit ožžot gullat menddo mánga mitalusa, main mánát, nuorat ja sin ovddasteaddjit vásihit, ahte eai válđojuvvo duodas. Mánáidgárdelága kap. 8 ja oahpahuslága kap. 9A leat ovttaláganat buohkaide, ja lágat leat stivrejeaddjit duohta jáhkuin subjektiiva vásihussii. Liikká vásihit olugat ahte sidjiide ii jáhkkojuvvo.

Juos sii geat galggašedje veahkehit eai jáhke dutnje, de eai deaivva veahkkedoaimbajutge.

Áttardeaddjit vásihit, ahte veahkkedoaimbajut ja plánat eai leat doarvái konkrehta, ja danne dáhttot rávvat buohkaid, geain lea ovddasvástádus mánáin ja nuorain, oahpásmuvvat vuđolaččat hearckes máná / nuora árgabeaivái ollislašgeahčastagain ovdal go doaimbajut konkretiserejuvvojit. Áttardeaddji válđobargu lea veahkehit nu ahte čuovvovaš lávki oahpahusárgabeaivvis šaddá dorvvolaččabun ja eambo einnotahttin.

Mii sáhttá, ja ferte, dahkkojuvvo ovddos guvlui dal mánáidgárddis, skuvllas, oahppafitnodagas, ja fertejitgo eambo veahkkeinstánsat laktojuvvo dasa?

Áttardeaddjit gieđahallet earálágan albmadeamiid eará láhkai, ja árvvoštallet leago báikkálašvuogádaga veahkki dohkálaš, vai fertejitgo áttardeaddjit lea ovddasduvdi, ja oassálasti, áššái dás duohko.

Áttardeaddjit loidet sorjjaskeattes máhttoolmmožin, ja geahččalit hukset ja fas cegget luohhtámuša oktagas ja vuogádatdási gaskii.

Juos sii geat galggašedje veahkehit eai jáhke dutnje, de eai deaivva veahkkedoaimbajutge.

Mii sáhttá, ja ferte, dahkkojuvvo ovddos guvlui dal mánáidgárddis, skuvllas, oahppafitnodagas, ja fertejitgo eambo veahkkeinstánsat laktojuvvo dasa?

MANNE II LEAT ÁITTARDEADDJIT DOPPE GOS DON LEAT?

Doaivvu mielde bohtá dát das, ahte du mánáidgárdi, skuvla dahje oahppafitnodat lea albma buorre du áimmahuššat mánnán, oahppin dahje fidnooahpahallin.

Mii dovdat mánga buorre mitalusa mánáid ja nuoraid árgabeaivvis:

- Mii diehtit oahpaheaddji birra, gii ringii maŋnit eahkedis ráhkkanahhtit hearckes oahppi, ahte plánejuvvon álggaheapmi beaivvi maŋgil nuppástuhttojuvvo.
- Mii diehtit oahppafitnodaga fágalaš jodiheaddji birra, gii deattuha sosiála bargobirrasa seamma olu go fágalačča, ja gii dahká vejolašvuoda borrat pizza fidnooahpahalliiguin oktii mánus.
- Mii diehtit mánáidgárde- ja skuvlaeaiggáda birra, gii dihtomielalaččat ja vuogádatlaččat kurse virggehasaid gaskavuodalaš gealbbus.

“ Mii vásihit, ahte **‘givssidanáittar-deaddji’** ii leat doarvái dovddus servodagas. Soaittäšii skuvllaid oahppaladdan ábuhit... omd. váhnenčoahkkimiin ”

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

Mii oahppat olu dan buorre barggus, mii dahkkojuvvo mánáidgárddiin, skuvllain, oahppafitnodagain ja oahpahuskantuvrrain. Dát leat vásihusat, maid mii váldit mielddámet eastadeaddji bargui oadjebas ja buorre oahppan- ja bargobirrašiid ovddas.

Leat ain muhtin gielddat ja skuvllat, mat eai leat váldán oktavuoda áittardeaddjiin.

- Eaigo mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádat dieđe, ahte mii leat máhttoolbmot mánáid ja nuoraid várás miehtá fylkka?
- Eaigo mánát, nuorat ja váhneamat dieđe, ahte mii gávdnot, ja mainna mii sáhttit veahkehit?

Mii bargat ain mitalit, ahte mii leat fylkkadikki máhttoolbmot mánáid ja nuoraid várás, ja mii dárbbášit ain veahki gaskkustit dán viidáseappot, nu ahte sii dárbbášit dan sáhttet váldit minguin oktavuoda.

Mii deaivvadit doppe, gos dii leppet, ja bohtit áinnas du mánáidgárdái, skuvllii, oahppafitnodahkii dahje fidnooahpohállicoahkkaneapmái!

Statistihkka: Muitalusat loguid duohken

Áittardeaddjibálvalusa álggaheami rájes 01.05.2017 leat oahppi-, fidnooahpahalli- ja givssidanáittardeaddjit ožžon **1046 albmadeami**.

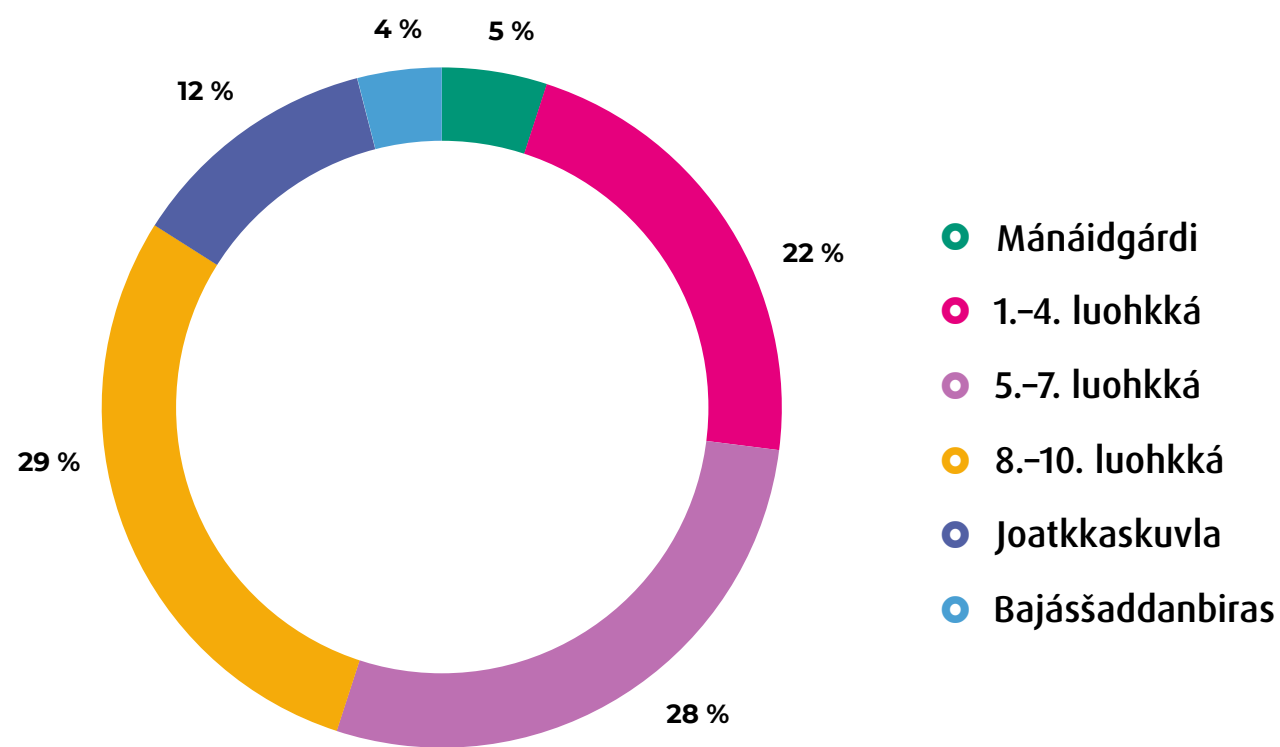
Go dáid albmadeamiid vuostávdit ja go ságastallat mánáiguin, nuoraiguin, váhnemiiguin ja virggehasaiguin, de oahpásmuvvat earálágan perspektiivvaiguin, ja áittardeaddjidoaimma árvvoštallá doaimbajuid iešguhtege albmadeami oktavuodas dan prinsihpa vuodul, mii lea mánái buoremus. Lassin árvvoštallá doaimbajuid áigequovdilis lága vuodul.

Maŋimus jagi leat oktagasáššit lassánan, go veardida skuvlajagiin 2019/2020. Njoammunsuodjegáržžideami Covid-19 dihtii leat báidnán olles riikka, ja skuvlajagi 2020/21 statistihkka ferte árvvoštallojuvvot dán olis. Leat leamaš hárvvit bargogohččuma go ovdal, ja earenoamážit fysalaš bargogohččuma. Leat leamaš muhtin digitála čoahkkima ja sáhkavuoru, ja earenoamážit Finnmárkku skuvllat leat čehppon digitálalašvuoda geavahit. Njukčamánu 1. beaivvi 2021 rájes ja borgemánu 1. beaivvi 2021 rádjai leat leamaš hárvve bargogohččuma lotnahuvvama ja ođđa givssidanáittardeaddji virgáibidjama geažil.

Skuvlajagi 2020/21 leat vuostávdán **259** albmadeami, main lea sáhka vuoigatvuodas oadjebas ja buorre mánáidgárde- ja skuvlabirrasii, vrd. Mánáidgárdelága kap. 8:in ja oahpahuslága kap. 9A:in.

Govus čájeha mo albmadeamit juohkásit iešguđetge jahkecehkiide:

79 % albmadeamiin givssidanáittardeaddjái gusket gaskavuodaide vuoddoskuvllas. Loguid dáfus mákset dát, ahte givssidanáittardeaddjiiguin mannan skuvlajagis válđojuvvui oktavuoha 205 áššis, mat gusket mánáidceahkkái (1.-4. luohkkái), gaskaceahkkái (5.-7. luohkkái) ja nuoraidceahkkái (8.-10. luohkkái). Manimus jagiid lea leamaš čielga gárggiideapmi, mas albmadeamit leat lassánan váttis áššiid dihtii nuoraidskuvllas.

Govus čájeha mo ohppiid ja fidnoohpahalliid albmadeamit juohkásit oahpusjagi 2020/21 čada:

Lassin oahpahušlága kap. 9A:i lea oahppi- ja fidnoohpahalliáittardeaddji vuostávdán 47 albmadeami main lea sáhka eará osiin oahpahušlágas ja bargobiraslágas.

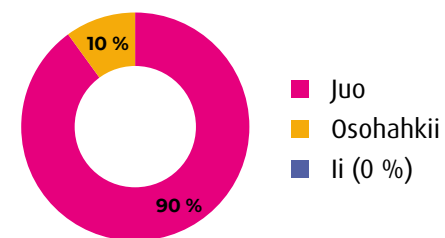
Árvvoštallan - «Eatnašat ožžot buoret dili»

Áittardeaddjit leat njeallje jagi bargan Romssa ja Finnmárkku fylkkadiggepolitihkkariid dingojumi mielde. Áittardeaddjiid bargogohččun lea leahkit sorjjaskeahkes máhttoolbmot, geat galget sáhtti veahkehit mánáid, nuoraid ja váhnemiid geat vásihit ahte mánáidgárđi ja skuvla eai leat oadjebas báikkit. Lassin barget áittardeaddjit eastadeaddjin ja veahkehit neavvumiin ja gealbbuin ráhkadan dihtii nu buorre mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrasa go vejolaš maiddái vuogádatdásis.

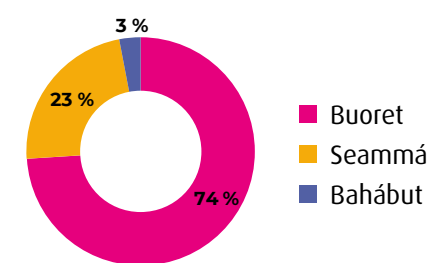
Muhto makkár áhpu lea leahkit oktavuodas áittardeaddjiiguin?

Buorránago mánáid dili ja vásihitgo váhnemat dili nuppástuvvat moktege? Mii leat Easyquest bokte jearran 50 váhnemis, geat leat leamaš oktavuodas givssidanáittardeaddjiin skuvlajagis 2020/2021, mo sii leat vásihan makkárin sii leat vásihan doarjaga ja veahki man leat ožžon, ja leago dat miellidiskuvllan ahte dili lea nuppástuvvan. 30 váhnema vástidedje, ja vástádušat geažidit mo áittardeaddjiortnet doaimmá.

Veahkehiigo givssidanáittardeaddji du bargat áššiin viidáseappot?

Mo lea du máná dili aiddo dál?

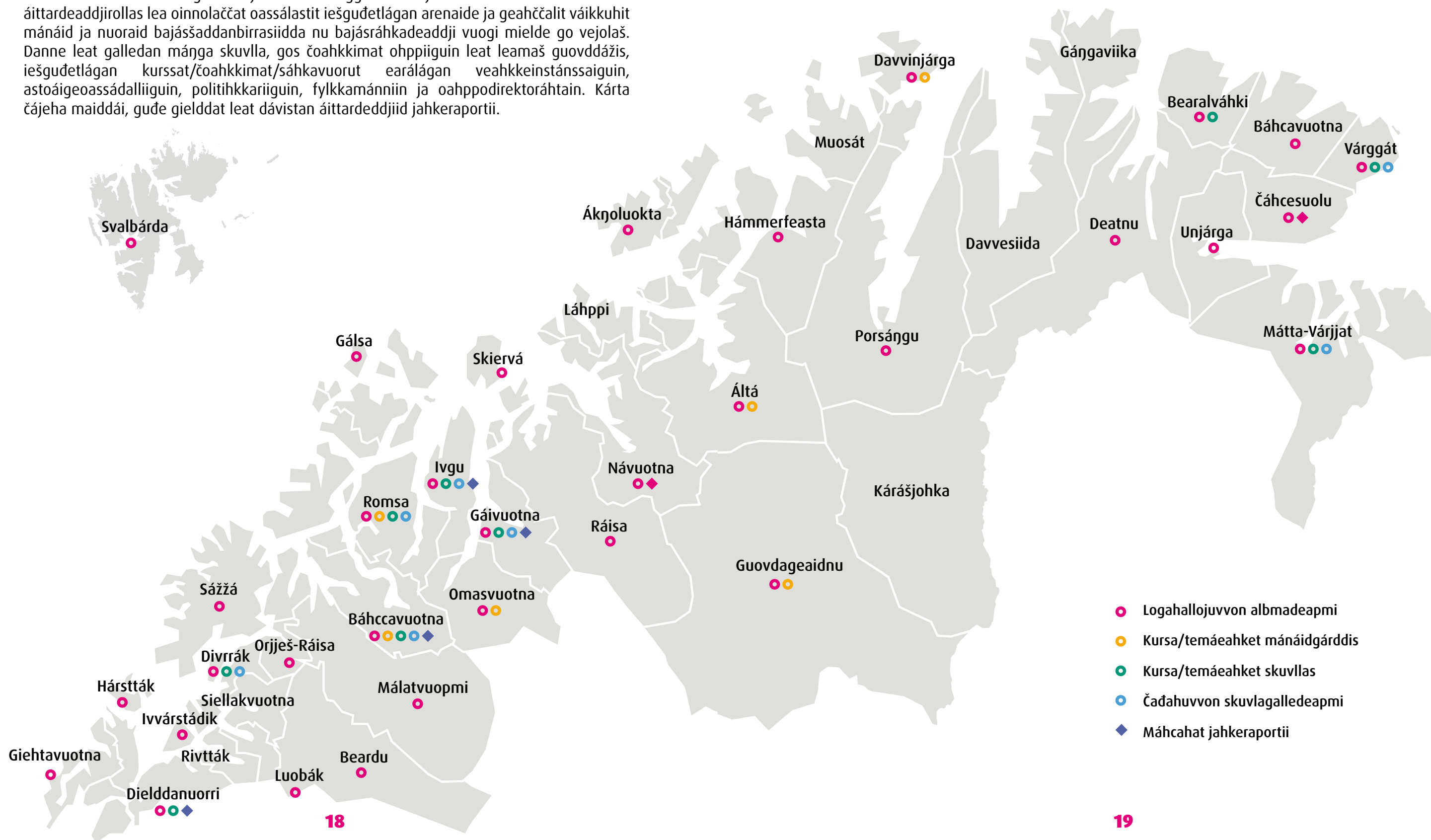

Vástádušaid ja fuomášuhttimiid vuodul sáhtta dulkojuvvot, ahte bargu man givssidanáittardeaddjit barget, lea positiiva veahkki mánáide, nuoraide ja váhnemiidda, geat leat váigadis dilis. Seammás čájehit máhcahagat, ahte ain dárbbášuvvo vel eanet veahkki ja doarjja go dat man givssidanáittardeaddji sáhtta addit. Dát lea maid válđosivva go áittardeaddjiid rávvagat leat nu čielgasat. Mánáidgárde- ja skuvlaeaggádat fertejit hoahpuhit barggu eastadit ja gieđahallat givssideami ja olggušteami!

ÁNGIRUŠŠANKÁRTA

▶▶ MÁNÁIDGÁRDI & VUOĐĐOSKUVLA

Mannan mánáidgárde-/skuvlajagi leat Romssa ja Finnmárkku givssidanáittardeaddjit doaimmahan 83 olggudas barggu, main váldodeaddu biddjojuvvo kurssaide ja temáeahkediidda mánáidgárddiid ja skuvllaid virgheasaide ja váhnemiidda. Deatalaš oassi áittardeaddjirollas lea oinnolaččat oassálastit iešguđetlágan arenaide ja geahččalit váikkuhit mánáid ja nuoraid bajásšaddanbirrasiidda nu bajásráhkadeaddji vuogi mielde go vejolaš. Danne leat gallean mánaga skuvlla, gos čoahkkimat ohppiiguin leat leamaš guovddázis, iešguđetlágan kurssat/čoahkkimat/sáhkavuorut earálágan veahkkeinstánssaiguin, astoáigeoassádalliiguin, politihkkariiguin, fylkkamánniin ja oahppodirektoráhtain. Kárta čájeha maidái, guđe gielddat leat dávistan áittardeaddjiid jahkeraportii.

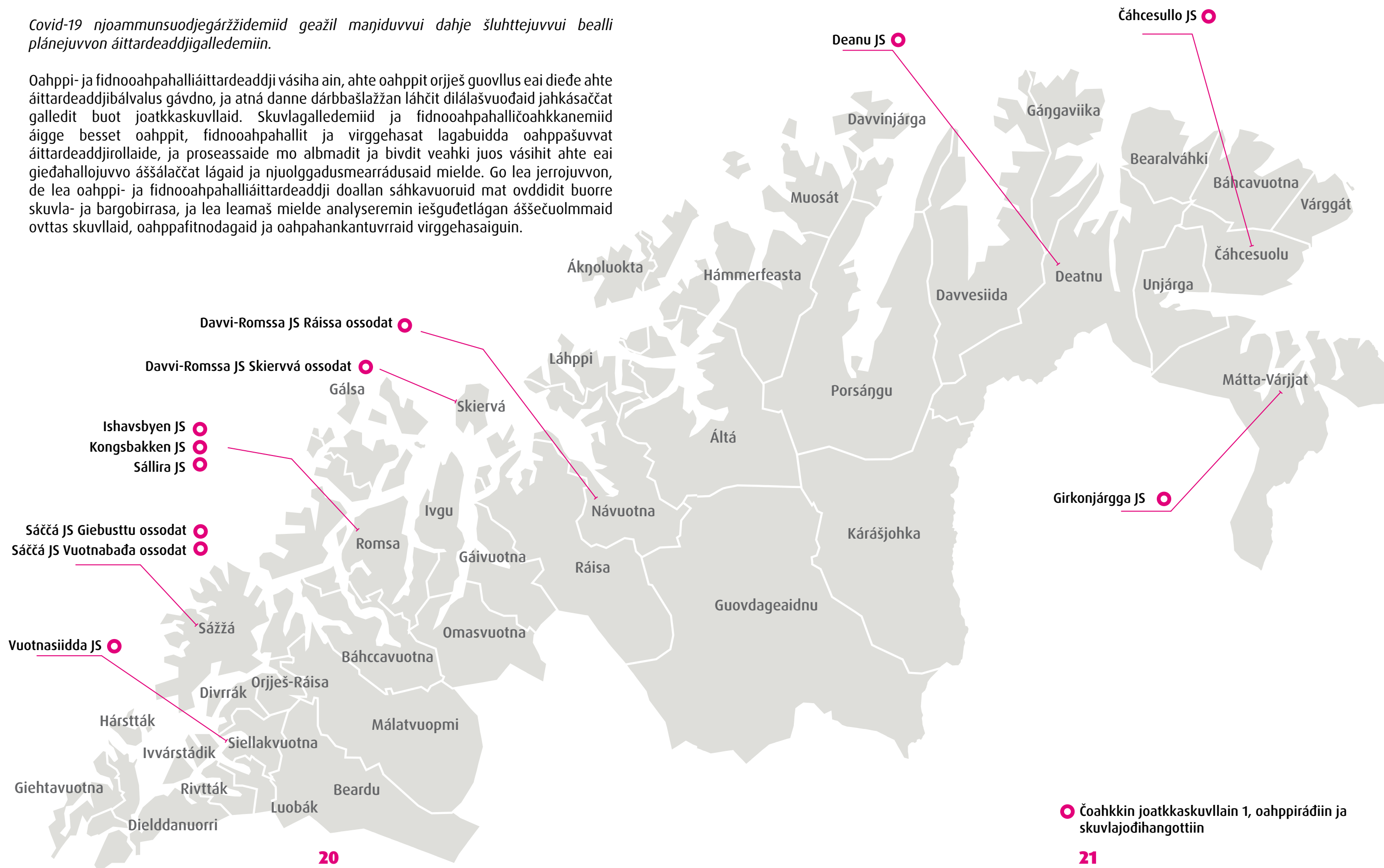

ÁNGIRUŠŠANKÁRTA

▶▶ JOATKKAOAHPAHEAPMI

Covid-19 njoammunsuodjegáržžidemiid geažil manjduvvui dahje šluhttejuvvui bealli plánejuvvon áittardeaddjigalledemiin.

Oahppi- ja fidnooahpahalliáittardeaddji vásiha ain, ahte oahppit orjješ guovllus eai dieđe ahte áittardeaddjibálvalus gávdno, ja atná danne dárbbaslažžan láchit dilálašvuodaid jahkásaččat galledit buot joatkkaskuvllaid. Skuvlagalledemiid ja fidnooahpahalličoahkkanemiid áigge besset oahppit, fidnooahpahallit ja virggehasat lagabuidda oahppašuvvat áittardeaddjirollaide, ja proseassaide mo albmadiit ja bivdit veahki juos vásihit ahte eai giedahallojuvvo áššálaččat lágaid ja njuolggadusmearrádusaid mielde. Go lea jerrojuvvon, de lea oahppi- ja fidnooahpahalliáittardeaddji doallan sáhkavuoruid mat ovddidit buorre skuvla- ja bargobirrasa, ja lea leamaš mielde analyseremin iešguđetlágan áššečuolmmaid ovtta skuvllaid, oahppafitnodagaid ja oahpahankantuvrraid virggehasaiguin.

Áittardeaddjit dollet jeavddalaččat oktavuoda Nuoraid fylkkaráđiin ja Romssa ja Finnmárkku oahppiorganisašuvnnain.

Fuomášuhttimat áittardeaddjibálvalussii dain leat:

“ Nuoraid fylkkaráđđi čeahpáša ja hervvoša sakkarat árijjalašvuoda, mii áittardeaddjiin lea sin bargguin. Eat mii dušše vásit áittardeaddjiid oadjebasvuohtan sidjiide geat gahččet vuogádaga olggobeallai, muhto sii beroštit hui olu das mo mii nuorat sáhttit leat mielde veahkeheamen buoret árgabeaivái. Dát dahkkojuvvo earret eará jeavddalaš ja buorre oahppiráđđečoahkkanemiid bokte, man NFR rávida ja hervvoša. Jotket fal buorre barggu! ”

**- Ole Martin Melbøe Nygård,
Nuoraid fylkkaráđđi**

*Johannes Lundvoll,
Romssa ja Finnmarkku OO jodiheaddji*

“ Áittardeaddjit barget hui deatalaš barggu givssideami, ohppiid oassálastima jna. hárrái. Mii bargat bures ovttas áittardeaddjiiguin, ja mii leat earret eará lágidan oahppiráđdekonferánssa ovttas. Mii veahkehit guhtet guimmiideamet iešgudetlágan áššiin, ja mii sáhttit roahkka cealkit ahte gealbu mii áittardeaddjiin lea, lea buorre resursa midjiide ja min lahtuide geat leat skuvllain miehtá fylkka.

**- Johannes Lundvoll,
Romssa ja Finnmarkku
OO jodiheaddji**

Foto: Privat

NFR fylkkastivra

*Romssa ja Finnmarkku
OO-stivra*

Mánáid- gárdi

Vuođđo- skuvla

Joatkka- skuvla

MÁNÁIDGÁRDI – GEAS LEA GIVSSIDANLÁHTTENVUOHKI MÁNÁIDGÁRDDIS

Oainnángo vai ingo oainne?

«Leat mánga vuogi oaidnit, dahje ii oaidnit. Vuohki mo mii geavahat geahčastaga, dadjá vuorddes, «dál ii leat du vuorru», dahje vuohki mainna mii olles rupmašiin sáhttit čájehit, ahte mii leat ilus dahje erdon dainna maid nuorra lea dadjan dahje dahkan. Dát premissat leat sorjjasmeahttumat agis, ja dain lea sáhka das, ahte oaidná dan ektui go ii beroš dahje badjelgeahččá. Honnet geavaha dán oktavuodas doahpagiid «oainnoheapmen dahkan» dahje «geahččat čađa» (Honnet, 2003, s. 98-117; Lund og Helgeland, 2020, s. 50)»

Mii vásihit, ahte sihke ovddasteaddjit ja virggehasat áicet dihtomielalaččabut go ovdal, ahte mánáin mánáidgárdeagis maiddái sáhtta leat givssidanláhttenvuohki. Čuolbma válđojuvvo duodas, ja eanet mánáidgárddit barget vuogádatlaččat eastademiin ja gieđahallamiin go ovdal. Seammás eat galgga leat oainnekeahtta, ahte maiddái virggehasain ja váhnemiin sáhtta leat givssidanláhttenvuohki. Gažaldat smiehttama várás sáhtta leat: «Oainnángo vai ingo beroš?»

Foto:Unsplash.com

Mánáidgárdelága rievdadusat

Dálvet 2021 bohte stuorra rievdadusat mánáidgárdeláhkii ja givssidanáittardeddjiide lea ge rievdadusat kapihtal VIII psykososiála mánáidgárdebirrasa ektui mat leat dehálaččat. Rievdadusat doaibmagohte ođđajagimánu 1.b. 2021., ja bohte golbma ođđa paragrafa:

- § 41: Nollatoleránša ja easta-deaddji bargu
- § 42: Geatnegasvuohta sihkkarastit ahte mánáidgárdemánáin lea oadjebas ja buorre psykososiálamánáidgárdebirrasa (doaimmageatnegasvuohta)
- § 43: Čavget doaibmageatnegasvuohta jus muhtin bargi guhte bargá mánáidgárddis, loavkida máná.

Ođđa lánka galgá fuolahit ahte buot mánát ožžot rievtti oadjebas ja buori mánáidgárdebirrasii. Ođđa lánkas lea čanastus Oahpahuslága § 9a, juoga mii addá mánáidgárddiide ja skuvllaide mángga seamma dábiid. Mánát, oahppit ja ovddasteaddjit ožžot buoret gelbbolašvuođa ja oadjebasvuođa, danne go sii dalle dovdet vuoigatvuođa leat oadjebas ja buori birrasis dán rájes go álget mánáidgárdái ja gitta dássái go loahpahit joatkkaskuvla oahpahusa.

Mat leat ođđasat lágas?

- Mánáidgárdi lea vásttolaš merkot makkár dilli juohke áidna mánás lea.

Geahčas maiddái dieđuid mánáidgárdeváhnemiidda dáppe:

nullmobbing.no

udir.no/laring-og-trivsel/barnehagemiljo
lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06
17-64/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8

- Buot virggehasat leat geatnegasat dahkat juoidá, juos mánás ii leat buorre dilli.
- Mánáidgárdi ferte guorahallat, ja bidjat doaibmabijuid, juos mánás ii leat buorre dilli.
- Buohkat geat barget mánáidgárddis, galget dieđihit jodiheaddjái, juos vávjigohtet ahte mánás ii leat oadjebas ja buorre dilli.
- Mánáidgárdi ferte ráhkadit čálalaš plána, juos mánás ii leat buorre dilli mánáidgárddis.
- Mánáidgárdeeaiggádis lea ovdasvástáduš das, ahte mánáidgárddit čuvvot njuolggadusaid, ja ferte lánhčit dilálašvuođaid nu ahte mánáidgárdi ollašuhtta lága gáibádusaid.

Mánáidgárdi galgá fuolahit, ahte mánáin lea oadjebas ja buorre dilli (doaimmageatnegasvuohta)

Mánáidgárddis lea doaibmageatnegasvuohta. Dat máksá, ahte buohkat geat barget mánáidgárddis, galget čuovvut mielde ahte mánáin lea buorre dilli. Juos virggehas diehtá, dahje navdá, ahte máná givssiduvvo, vuortnuhuvvo dahje eará lánhcai váividuvvo, de galgá álo:

- Seaguhit iežas ja orustahttit loavkideami ovttatmano.
- Dieđihit mánáidgárddi jodiheaddjái.
- Iskat mii lea dáhpáhuvvan.

- Álggahit doaibmabijuid, ja ráhkadit plána fuolahit dihtii ahte máná ožžu oadjebas ja buorre mánáidgárdebirrasa.

Mánáidgárdi ferte ráhkadit čálalaš plána

Juos mánáidgárdi bohtá diehtit, ahte mánás ii leat buorre dilli mánáidgárddis, de ferte ráhkadit čálalaš plána sihkkarastin dihtii, ahte máná ožžu oadjebas mánáidgárdeárgabeaivvi. Plána galgá čuožžut čállojuvvo:

- guđe váttisvuođaid galgá čuovvut
- maid mánáidgárdi lea plánen
- goas doaibmabijuid galgá čađahit
- gii doaibmabijuid galgá čađahit
- goas doaibmabijuid galgá árvvoštallat

Áittardeaddjit vuostávdet hárvvit albmadeiid ahkiduššamiin ja givssidemiin mánáidgárddiin go skuvllain dál. Áittardeaddjit leat mannan jagi miehtá veahkehan kurssain ja temáeahkediin mánáidgárddiin, ja earenoamážit mánáidgárdelága nuppástuhtima birra. Mánáidgárddit leat áššiin bargamin, ja dihtomielašvuohta eastadeami, váhnemiid searvama ja vuogádatlaš barggu dáfus lea lassáneamen. Áittardeaddji oaidná man deatlaš lea, ahte bargojuvvo dihtomielašvuohta ja vuogádatlaš, ja ahte biddjojovvot doaibmabijut mánáidgárdeásis vai ollašuhttin sihkkarastojuvvo gitta joatkkaoahpahusa lohppii.

“ Givssidanáittardeaddji oassálastin leai mielde dahkamin, ahte máná maid šattai roastileabbon skuvllain gulahallat, son vásihii ahte son guldaluvvui ja oidnojuvui ”

VUOĐĐOSKUVLA — LOSSES OLGGUŠTUVVOMA DOVDDA

Olguštuvvan sáhtta meroštallojuvvot váilevaš sosiála čatnaseapmin servodahkii mii lea du birra (gáldu: SNL). Olguštuvvoma dovdda šadda dađibahábut dávjá boađusin go olmmoš givssiduvvo, loavkiduvvo ja vásiha ahte ii oktage oainne, ádde ja beroš.

Ain lea geaidnu guhkki ovdal go mii ollet juksanmearrái, ahte buot mánát galget vásihit oadjebas, buorre ja dearvvasvuoda ovddideaddji mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrasa. Oahppiguorahallama vuodul rehkenastit, ahte 2054 máná ja nuora Romssa ja Finnmárkku vuodđoskuvllas gillájit givssideami ja loavkidemiid iešguđege muddui. Go ná olu oahppit vásihit, ahte ii leat oadjebas ja buorre skuvlabiras, de lea váttis dan miedihit – doallágo deaivása? Makkár muitalusat lea ná stuorra logu duohken? Geat leat dát oahppit? Ožžotgo dan veahki ja doarjaga, man dárbbasit vai besset vásihit skuvlabirrasa, mii ovddida dearvvasvuoda, loaktima ja oahppama?

Áittardeaddjit oidnet mañimuš jagiid, ahte eanet skuvllat leat čehppon giedahallat ođđa láhkamearrádusaid ja dainna dahkat buoret barggu veahkehit dáid ohppiid. Dattetge oidnet áittardeaddjit, ahte olugiidda lea ain guhkes geaidnu man šaddet vázzit buoridan várás barggu, mii dahkkojuvvo ráhkadit oadjebas ja buorre skuvlabirrasa mii ovddida dearvvasvuoda, loaktima ja oahppama.

«Trine - 13 jahkásaš» muitala sártnodeamis givssidanáittardeddiin, ahte mánggaid jagiid olggušteami ja bilkideami mañnil son gáttii, ahte sus lea juoga boastut. Juohke háve go son doaivvui muhtima háliideamen suinna ovtastallat, de seaguhii šeaŋŋaváivi' dasa. Go dat bánahalle su, ja hutke dáhpáhusaid mat hehpehedje, de válljii su potensiála ođđa skibir su hilgut.

Dát muitalus lea okta mángga sullasaš muitalusas. Go rávesolbmot ja váhnemat mánáidgárddis ja mánáidskuvllas dihto muddui sáhttet váidudit máná olguštuvvondovdaga, de lassána olguštuvvondovdda agi mielde, juos ii doarvái árrat ja čielgasit ii addojuvvo rivttes veahkki ja doarjja.

Geaidnu dáid hástalusaid čoavdima vuostá dáidá leat, ahte vel buorebut áddejuvvo man mávssolaš lea gullat searvevuhtii. Doaimbajuid čadaheapmi bissehan dihtii givssidanláhttenvuogi ja árjjalaš bargu ođđasit cegget buriid gaskavuodaid, gullet oktii.

Maid oainnat? Mo áddet dan maid oainnat? Maid dainna dagat?

«Trine» dadjá ahte buot rávesolbmuid gaskkas geaid son deaivá skuvllas, lea dušše okta, geainna gánneha háleštit. Go jerrojuvvo, maid dat rávesolmmoš dahká maid earát eai daga, son vástida: «Son lea čeahppi. Son lea siivui. Mun luhtán sutnje. Son lea čeahppi giedahallat dáhpáhusaid dakkár vugiin, mii addá doarjaga ja lea jáhkehahti.» Gohčodednot dán rávesolbmo «Kåre».

Maid dáhká Kåre oahpaheaddji go buvttiha posiitiiva dovdduid Trines? Kåre geavaha dan mii dutkamiin válddahuvvo autoritatiiva ollesolbmorollan. Ollesolbmorolla mii govviduvvo sániiguin earret eará doarjaleaddjin, fuolalažžan, mearrideaddjin ja čielggasin.

«Nuppiiguin sániiguin celkojuvvon, ii leat sahtedohko oahppi fágalaš ja sosiála ahtanuššamii, makkár luohkkálanjas son gollada áiggi. Oahppit sosialiserejuvvojit mielladiliid bokte, maid oahpaheaddji ráhkada luohkkálanjas. Buoremusat birgejit dat oahppit, geain leat oahpaheaddjit geat geavahit autoritatiiva luohkkáhovdema. Dát oahpaheaddjit áimmahuššet ohppiid fuolahan- ja doarjjadárbbu, ja atnet geahču dainna lágiin ahte njuolgguslaš ásaht ja nannejit njuolggadusaid, ja ásaht ja čuovvulit struktuvrraid ohppiid aktivitehtaid várás.»

uis.no/nb/autoritativ-klasseledelse-hva-er-det

«SKUVLA
BEROŠTIŠGOAHTÁ
VÁTTISVUOĐAIN.»

JOATKKAOAHPAHUS «OAHPPIT JA FIDNOOAHPAHALLIT MUITALIT AHTE II LEAT DUOSTTÁŠ BIVDIT VEAHKI»

Oahppi- ja fidnooahpahalliáittardeaddji gallea jahkásaččat skuvllaid vai beassá deaivvadit ohppiiguin, oahppiráđiiguin, oahppiráđdegulahallan-olbmui ja skuvlla jođihangottiin. Lassin oassálastá áittardeaddji fidnooahpahalličoahkkanemiin, go fitnodagat ja oahpahuskantuvrrat bivdet su.

Njoammunsuodjegáržžidemiid geažil gárte dušše 9 skuvlagalledeami ja 5 fidnooahpahalličoahkkaneami diibmá.

Skuvlagalledeamiid ja fidnooahpahalličoahkkimiid ulbmil lea:

- Oahppit ja fidnooahpahallit galget beassat diehtit ahte áittardeaddjivirggit leat ja mat áittardeaddji bargogohččumat leat.
- Áittardeaddjit galget buorebut oahpásmuvvat ohppiiguin, oahppiráđiiguin, skuvllaiguin, fidnooahpahalliiguin, oahppafitnodagaiguin ja oahpahuskantuvrraiguin ja sin árgabeivviid vásihusaiguin.
- Eastadeaddji fokusa vejolašvuodát, mat deattuhuvvojit deaivvadettiin ohppiiguin ja fidnooahpahalliiguin, leat vuoigatvuodát ja geatnega-svuodát mielváikkuhit ja bargat skuvla- ja bargobirrasiiin.

Mánnga oahppi ja fidnooahppi- diedihit, ahte leat oadjebasmeahttumat go galget bivdit veahki, ja mitalit hástalusain iežaset oahpaheamis ja/dahje eallindilis. Áittardeaddjit ávžžuhit buot virggehasaid bargat árrjalaččat ráhkadit buriid gaskavuodaid ohppiide ja fidnooahpahalliide nu ahte roahkadit bivdit veahki ja neavvagiid iežaset oahpahanárgabeaivái.

Oahppiid vástádusovdamearkkat makkár lea oadjebasvuohtha albmadi áššiid ja jearrat veahki skuvlla virggehasain

Áittardeaddjiid fokus- suorggit

MÁNÁID JA NUORÁID OASSÁLASTIN

Mearkkašahhti posiitiiva buoret bargu joatkkaskuvllaid oahppirádiiguin orjješ regiovnas.

Doaimmahanváldi: Oahppi- ja fidnooahpahalliáittardeaddji deatalaččamus bargu lea nannet ja viidásetgárgedit ohppiid, fidnooahpahalliid ja oahppakandidáhtaid mielváikkuheapmi ja oassálastin oahpaheapmái.

Bargodoaimmat: Doaimmat ovddasduvdin nu ahte skuvllat ja oahpahaninstitušuvnnat čuvvot guovddášlaš stivrendokumeanttaid ohppiid, fidnooahpahalliid ja oahppakandidáhtaid vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid hárrái.

Galgá oahpahit ja diedihit lasihan dihtii ohppiid, fidnooahpahalliid ja oahppakandidáhtaid dihtomielašvuođa sin vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid hárrái mat gusket oahpaheapmái mielváikkuheapmái, plánemii ja árvvoštallamii. Dát galgá leat lassi deavdda iige buhtten dan čuovvuleami ektui, mas skuvllat ieža leat vásttolaččat.

Foto:Unsplash.com

Oahppi- ja fidnooahpahalliáittardeaddji doaimmahavváldi ja bargodoaimmat lea čuovvuluvvon dáinna lágiin:

JAHKI BARGOPROSEASSA

JAHKERAPORTTA ÁVŽŽUHUSAT BOHTOSAT

2017/2018	Galledit oahppiiráđi dovdiidit oahppiváikkuhemiin. Oahppit háliidit eanet oahppu ohppiiráđibarggus, ja álkes neahttasiiddut olámuttos gos leat cavgileamit ja fuomášumit	Nannet oahppiváikkuheami, ráhkadahttit systemalaš ohppiiráđđeoahppu. Ráhkadahttit oktasaš ohppiiráđi njuolggadusaid	Ovdánahttit neahttaresursa elevråd.no . Almmuhuvvui čakčat 2018
2018/2019	Galledit buot oahppiiráđiid. Ovttasbargat fylkkagielddain, EO/OO ja UFR/NFR regionála ohppiiráđiidčoahkkanemiin birra mas fokus lea ohppiiráđi oahppu birra, ja oktasaš ohppiiráđiidčoahkkanemiin buot ohppiiráđiid várás. Proseassa ráhkadit oktasaš ohppiiráđi njuolggadusaid ovttas ohppiiguin ja bargiiguin.	Nannet barggu systematihkka oahppiváikkuhemiin: Bidjat luohkká diimmu diibmoplánii. Nannet ohppiiráđegulahalli rolla. Vuodđudit fidnoohppiiráđi	Oktasaš njuolggadusat ohppiiráđiide mat vuodđuduvvojedje čakčat 2019. Regionálalaš ohppiiráđeoahppu juohke čavčča, ja oktasaš ohppiiráđekonferánsa manjel ođđajagi
2019/2020	Galledit ohppiiráđiid. Ovttasbargat fylkkagielddain, OO ja NFR regionála ohppiiráđiidčoahkkanemiin mas fokus lea ohppiiráđi oahppu birra, ja oktasaš ohppiiráđiidčoahkkanemiin buot ohppiiráđiid várás. Proseassa ráhkadit sisdoalu luohkká diimmuide mas ulbmil lea nannet mielváikkuheami, buoret oahppan ja loaktin.	Joatkit nannemis barggu systematihkka ohppiir ja fidnoohppiir váikkuhemiid Nannet ohppiiráđegulahalli rolla. Ásahit fidnoohppiiráđi	Ohppiiráđekonferánsa gidđat Eanaš skuvllat čuovvulit oktasaš ohppiiráđi njuolggadusaid, muhto eai buot skuvllat leat diibmoplánii bidjan luohkká diimmu. Ráhkadan plána luohkká diimmu sisdollui.
2020/2021	Njoammudávddaideastadeami dihte de galledeimmet dušše beali daid ohppiiráđiin. Ovttasbargu fylkkagielddain, OO ja NFR čada hit guokte digitála ohppiiráđđeoahkkanemiid	Ásahit fidnoohppiiráđi. Nannet ohppiiráđegulahalli rolla doaimmalasáhusain ja lasihit áiggesurssa. Nannet ovttasbargu gaskal ohppiiráđegulahalliin, luohkkájodiheadjiiguin ja skuvlla njuonušin.	Ovttasbargat fylkkagielddain oktasaš čoahkkimin ja vásihusjuogadeapmi gaskal ohppiiráđegulahalliin. Ásahit systematihkka čoahkkimiin gaskal ohppiiráđegulahalliin. Bidjat johtui čállinjavku geat buvttadit neahttaresursa ohppiiráđegulahalliin.

Oahppimielváikkuheapmi joatkkaohpaheapmái

Áittardeaddjiid konkrehtalaš ávžžuhusat doaimmaide nannet ohppimielváikkuheami lea eanaš skuvllat čuovvulan, ja skuvlaeaiggádat leat dorjon.

Áittardeaddjit vásihit mearkkašahtti positiivva buorideami systemáhtalaš ohppiiráđdebarggus joatkka oahpahusas oarjji guovllus. Ásaheapmi buori ovttasbargu gaskal áittardeaddjiid, fylkkagieldda, OO ja NFR guovtte jahkásaš ohppiiráđđeoahkkanemiin doaluin, okta regionálalaščoahkkanemiin mas fokus lea oahpahus, ja oktasaš čoahkkanemiin mas fokus lei vásihusjuohkkin ja viidásetovddidit ohppiiddemokratiija.

Oktasaš njuolggadusat ohppiiráđdebargguin nanne ohppiiddemokratiija, muhto ain leat skuvllat mat eai leat bidjan luohkká diimmu vahkkoplánii, ja fertesii barggut eanet struktuvrralaččat dáid diimmu sisdoaluin. Ohppiiráđdegulahalli nannemis váikkuha positiivvalaččat dán bargui. Áittardeaddjit evttohit ahte ohppiiráđdegulahallirolla nannejuvvo doaimmalasáhusain ja stuoridit áiggesurssa.

Fidnooahpahalliid mielváikkuheapmi

Áittardeaddjiid ávžžuhus geardduhemiin dan mángemuš golbma jagi lea ásahit fidnoohppiiráđi ii leat čuovvuluvvon.

Nannosit ja systemáhtalaš mielváikkuheapmi fidnoohppiin ja oahpahallikandidáhtain váikkuha kvalitehtasihkkarastit fidnooahpaheami. Áittardeaddji ávžžuha fylkkagieldda geahčastit earáide geain leat buorit bohtosat fidnoohppiir mielváikkuheamis, ja dás sáhtta namuhit Trøndelága ja Nordlándda fylkkasuohkaniid. Mii fertet oahppat lagamus kránnjáin!

Oahppimielváikkuheapmi vuodđoskuvllas ja mánáid vuoigatvuohta mielváikkuheapmái mánáidgárddis

Áittardeaddjit ávžžuhit buot mánáidgárddiid ja skuvllaid bargat dihtomielalaččat ja systemáhtalaččat heivehemiiguin ja bargobihtáiguin vai mánát ja nuorat ožžot vejolašvuođa ovddidit iežaset oainnuid oadjebas ja buori bajásšaddanberrasis. Buot mánáin leat vuoigatvuohta guldaluvvot áššiin mat gusket sidjiide. Lea beroškeahhtá agis ja eavttuin. Berre álohii árvvoštallat leat go oahppi guldaluvvon doarvá áššis dahje ferte go ies guldalit oahppi.

Mánáidkonvenšuvdna,
artihkal 12:

“ Mánáin lea riekti mitalit iežaset oaiviliid buot áššiin mat sidjiide gusket, ja sin oaivilat galget deattuhuvvot ”

GIVSSIDANÁŠŠI GIEĐAHALLAN LEA SAKKA EANET GO ÁŠŠEMEANNUDEAPMI

Systematihkka, dokumentašuvdna ja organiseren leat deatalaš elemeanttat, go givssidanášši/skuvlabirasášši galgá gieđahallat. Muhto – mo vuostávdá olbmuid geaidda ášši guoská, makkár sániid geavaha, mearrida dávjá šaddágo dilli positiivvalaš luddii.

Sánit givssideaddji ja oaffar ráhkada dárbbášlaš gaska ja lea dávjá riidoovddideapmi. Áittardeaddji ávžžuha geavahit sániid ahte mánát/nuorat doaimmahit hárdinláhttema ja mánát/nuorat geat vásihit hárdinláhttema. Negatiivva láhten lea juoga mainna sáhtta bargat, ja dalle fertesii mánná oáččut veahkki ja doarja dahkat rievdademiid.

Mo sáhtit mii hárhallat čadahit ságastallamiid, dialogaid mat ráhkadit dorvvolašvuoda ja oktasaš áddejumi dan ektui go gaska, eahpádusa ja dubmema? Guđe sániid fertet mii geavahit?

Áittardeaddji doalahit sániid **GULDALIT** – **DOHKKEHIT** – **DAHKAT** iežas barggus. Soaitá dát leat sánit mat leat čilgejeddjin buot gulahalamis go guoská oktasaš áddejupmái ja buori čovdosiidda váttes čuolbmáide.

Foto: Ørjan Marakatt Bertelsen

DOAIBMAPLÁNA ISKANLISTU

Sihkkarastit vai mánát ja nuorat geat eai vásit oadjebas ja buori mánáidgárde- ja skuvlabirrasa ožžot systemáhtalaš čuovvuleami, de galgá ráhkaduvvot doaibmaplána. Dát plána namuhuvvo dávjá doaibmaplánan ja njuolggadusat dasa leat čilgejuvvon Oahpahuslágas §9A-4 ja mánáidgárdelágas §42.

Jus láhkaortnegis galgá leat beaktu de lea doaibmaplána dat deháleamos dokumeanta. Áittardeaddjiárgabeaivvisvásihatmiirievddadadatti kvalitehta dáid plánain ja dávjá vurdet guhká ovdal dákkár plánat ráhkaduvvojit. Buorre doaibmaplána lea konkrehta ja mearredidolaš. Sisdoalli galgá leat áddehahti sihke mánnái/nurrii, váhneimidda ja bargiide. Manjel go leat oaidnán čuhtenára dákkár plánaid de lea áittardeaddjit ráhkadan iskanlistu maid geavahit kvalitehtasihkkarastit doaibmaplána.

ÁITTARDEADDJI DOAIBMAPLÁNA ISKANLISTU – SKUVLA

- Lehet go guldalan máná/váhneimiid?
- Lea/Leat go mánná/váhneimat mielváikkuhan plána bargui?
- Lea go mánnái buoremusat čilgejuvvon
- Mo lea skuvla/mánáidgárdi ádden ja čilgen máná subjektiiiva vásáhusa?
- Lea go váttisvuotta mii galgá čovdojuvvet čilgejuvvon bures, čielgasit ja áddehahti vugiin buot oassebelliide.
- Leat go doaimmat konkrehta ja mihtilmasa golbma dássái?
 - **Dássi 1** – doaimmat mat fuolahit su guhte lea uhkiduvvon
 - **Dássi 2** – doaimmat mat čájehit mobisehit ja čuovvulit su/sin guhte/geat čadahedje givssidanláhtenvuogi
 - **Dássi 3** – doaimmat mo doalahit hukset fas buori luohkká- /skuvlabirrasa
- Leat go doaimmain áiggemearri?
- Boahká go ovdán geas lea ovddasvástádus čadahit doaimmaid
- Leat go čuovvuleami doaimmat kvalitehtasihkkarastojuvvon buori lági mielde?
- Lea go dialoga/ovttasbargu gaskal mánáidgárdi/skuvlla ja ruovttu nu buorre ahte ovdánahtta máná dearvvašvuoda, loaktima ja oahppama?

ANALYSALATNJA

Áittardeaddji geardduha sáttasáni konkretiseret mihttuid ja doaimmaid ollislaš oainnuin mánnái/nurrii. Ollislaš oaidnu bohtá go geavahat áiggi analysaceahkkái, gažadit buori gažaldagaid, analyseret ja systematiseret vástádusaid. Dalle biddjojit hástalusat ollislašperspektiivii, ja lea gea stuorát vejolašvuohta heivehit doaimmaid. Mii ávžžuhat dán oasi čadahit sierra “analysalanjas”.

Bohtosat maŋnel givssidanáššiid giedahallamis leat iešguđet bohtosat, ja vai lihkostuvvá buoremus láhkai de áittardeaddjit háliidit vuosttamučžan geardduhit dehálašvuođa álgobarggus; **GULDALIT** ja **DOHKKEHIT** máná/oahppi subjektiivva vásáhusaid iežas dilálašvuođas.

Maŋnel go leat dovdiidan hástalusaiquin de fertet reflekeret ja analyseret vejolaš doaimmaid ja iešguđet luottaid mihttu guvlui vai šaddá buoret mánáidgárde/skuvlaárgabeaivi.

Geavat áiggi dán dássái, ja jeara buori gažaldagaid!

Maid oainnát?

Mo dulkot dan maid oainnát?

Maid dagat dainna?

Bagadallama ja rávvema bokte bargiide ja váhnemiidda lea áittardeaddji ovdánahtán modealla mii čilge analysalanja, ja mii sáhtta leat veahkkin divvut dorvvohis bajásšaddanbirrasa.

Maŋemuš jagi leat áittardeaddjit vásihan ahte gelbbolašvuohta almmustahttit hárdima lea lassánan bargiid gaska, ja mis lea ge lassánan gula-skuddamat oassálastit ovtta bargiiguin refleksuvnnat hástalusaid(almustahttit) áddejupmi ektui ja suokkardallat konkrehta doaimmaide (giedahallan).

Mii háliidat systematiseret dán oasi áittardeaddji barggus, ja mii lámhit vejolašvuođa bargiide várret áiggi analysalatnii ovtta áittardeaddjiiguin juohke mánu maŋemuš duorastagaid. Dieđut leat sáddejuvnon mánáidgárde- ja skuvlaeaggáidida.

Guldalit

Dohkkehit

Dahkat

ANALYSALATNJA

- Maid diehtit?
- Árvvoštallat gustojumi lágaide ja njuolggadu-saide
- Mo gávnnahit dan maid dárbbášat diehtit?
- Gean fátmastit dán bargui?
- Mo galgat sihkarastit buori dialoga mánáin, váhnemiiguin ja eará fátmasteddjiiguin?
- Gii jodiha barggu?
- Dárbbášat go doarjaga/bagadeami?
- Eará

ÁITTARDEADDJIT ÁRVVOŠTALLET STÁHTUSA OVVDEŠ RÁVVAGIIN

“ *Li veahket ahte politihkkárat dohkkehit čáppa sániid báhpiriidda mat muitalit mo livčče galgan jus mánná ii vásit ahte dat dáhpáhuvvá luohkálanjas, lášmmohallanmolssodanlanjas, AÁF:s, stoahkalanjas dahje molssodanlanjas!* ”

Áittardeaddjit eai oainne ákka rievddadit ovddeš ávžžuhusaid diimmáš ja hkeraportii, ja háliidat baicca eanet čalmmustahttit dáid ovttaskas mánáidgárde- ja skuvlaeaggádiidda dainna vuordámušain ahte čuovvulit dáid ain buoret!

Áittardeaddjit leat välljen addit oppalaš árvvoštallama ovddeš ávžžuhusaid, ja mánáidgárde- ja skuvlaeaggádat berrejit árvvoštallat árvodási iežaset ovddasvástádusguovllu olles oahppogearduma ektui mas guovddášsuorgi lea mánáidgárde ja vuoddoskuvlla čadaheapmi.

Árvvoštallamat dahkkojit oanehaččat dán ivdneceahkkálasa mielde:

**Mearkkašahtti
positiiva
buorideapmi**

**Rivttes guvlui
buorideapmi,
fertet ain
čuovvulit**

**Eai leat
rievdadusat.
Ferte šaddat
buoret**

Barget aktiivvalaččat ja systemáhtalaččat bargiiguin, mánáiguin/nuoraiguin ja váhnemiiguin. Leat ráhkadan gaskavuodaid gaskal olbmuid organisašuvnnas mii dagaha ahte sihkkarastit buori ja posiitiiva proseassat buot osiin.

Leat bures bohtán johtui bargguin ja huksejit veahžii mielde dábiid ja systematihkka. Barget aktiivvalaččat ráhkadahttit oktasaš áddejumi bargiid, mánáid/nuoraid ja váhnemiidda gaskkas.

Leat ain hástalusat ráhkadit áddejumi ja luohttevašvuoda hástalusaid čatnon mánáidgárdelága kap. 8 ja oahpahuslága kap.9a. Stuurra gaska mo bargit, mánát/nuorat ja váhnemat vásihit barggu ja árjja.

ÁVŽŽUHUSAT MÁNÁIDGÁRDDIIDE JA SKUVLLAIDE

Ávžžuhus 1: *Barget nannet oadjebas ja buori mánáidgárde-, skuvla ja bajásšaddanbirrasa fertešii vel eanet konkretiseret.*

Ávžžuhus 2: *Buoret kvalitehta ovttasbargui gaskal mánáidgárde/ skuvlla ja ruovttu.*

Ávžžuhus 3: *Nannet bargiid gelbbolašvuoda mánáidgárdeláhkii kap.8 ja oahpahuslága kap.9.*

Áittardeaddjit vásihit ahte eanet oadjebasvuotta lánkaortnegii ja mii subjektiiiva vásáhus mearkkaša. Ain dattege lea stuurra gaska gaskal iešguđet organisašuvnnaid, ja dávjá maiddái siskkáldas bargovuogit daid ovttaskas organisašuvnnain. Áittardeaddjit välljejit dan dihte juohkit diliid ruonán, fiskadin ja ruoksin. Gelbbolašvuotta lánkaortnegii lea sajáiduvvan eanet, muhto vuohki mo giedahallat lea ain iešguđet lánkai.

Áittardeaddjit árvvoštallet ahte muhtin mánáidgárddit ja skuvllat leat ruoná, muhtin fiskadin ja muhtin ruoksin. Mo don árvvoštallat iežat mánáidgárde dahje skuvlla?

ÁVŽŽUHUSAT JOATKKA OAHPAHUSSII

Áittardeaddjit oidnet ain variašuvnnaid iešguđet skuvllaid gaska makkár fokusa bidjet bargui nannemis ohppiidmielváikkuheami ja systematihka mo giedahallat skuvlabirasáššiid. Áittardeaddjit válljejit lihkká buktit árvvoštallama ovdeš ávžžuhusaid ektui, geahčan áittardeaddjičalmmiiguin.

“ Jalla buorre veahkki. Buorre doarjja áššis mu máná ektui go olmmoš lei okto vuogádaga vuostá.
- Dearvvuođat muhtin áhčis! ”

Jahki 2017/2018: Oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji

Nannet ohppiidmielváikkuheami ohppiídráđdeskuvlen systematihkka bokte.	Jahkásaččat regionála ja oktasaš ohppiídráđdeskuvlen
Ásahit resursajoavkku/daibmanjoavkku geain lea gelbbolašvuolta giedahallat givssidanáššiid.	Stuorra variašuvnna skuvllas skuvllii
Ráhkadahttit dábiid mat áimmahuššet buot gáibádusaid oahpahušlaga kap. 9A oktan daibmaplánain ja duođaštusgeatnegasvuodain	Dábiid berre ain čállit áddehahti gillii maid maidái oahppit áddejit.
Ásahit fidnooahppiídráđi	li leat biddjon johtui

Jahki 2018/2019: Oahppi- ja fidnooahppiáittardeaddji

Nannet skuvllaid ja ovttaskas bargi dáiddu giedahallat kap.9 A skuvlaárgabeivvis	Bargit mitalit dárbbu oahppat eanet mo praktiseret ja giedahallat 9 A buoret skuvlaárgabeivviid.
Ráhkadit álkes vieruid ja prosedyraid heivehuvvon ohppiide ja fidnoohppiide	Oahppit mitalit vieruid ja prosedyraid leat váttis áddet ja gávdnat
Skuvlla ruovttusiidduide mitalit sámegeiella oahppofálaldagaid birra	Oahppit háliidit diehtit mo skuvladiimmuid organiserejit, ja lea go báikkálaš oahpaheaddji, go ohcet daid iešguđet skuvllaide.
Mitalit ođđaválggavejolašvuodaid birra mat leat gitta ollašuhhtimii	Ráhkadit buoret čálalaš ja olámuttos oppalašgeahčastaga heivehuvvon ođđaválggavejolašvuodaide gitta ollašuhhtimii. Positiiva vejolaš kárrieare bagadallamii nuoraide geat leat boarrásit go 19. Jagi.
Ásahit fidnooahppiídráđi	li leat biddjon johtui
Nannet váhnenovttasbarggu	Váhnenovttasbarggu daid iešguđet skuvllain lea variašuvdna. Berrešii go leat oktasaš standárda.
Nannet ohppiidmielváikkuheami	Oktasaš njuolggadusat ohppiídráđe-bargui lea ásahuvvon. Skuvlaeaggát ovttasbargá áittardedjiiiguin, OO ja NFR čadahit guokte jahkásaš oahppiídráđečoahkkanemiid
Nannet barggu dearvvašvuoda, loaktima ja oahppama, maidai kantiinnas	Válljenmunni daid iešguđet kantiinnain lea hui molsašuddi. Kantiina oadjebas lanjain lea hui molsašuddi. Bargit geat čuvvot mielde, seaguhit áššiid, loavkadeami ektui kantiinnas lea hui molsašuddi. Geavahit kantiina eanet aktiivvalaččat nannet dearvvašvuoda, loaktima ja oahppama.
Nannet skuvldearvvašvuodabálvalusa	Hui molsašuddi fáldat daid iešguđet skuvllain.

Konkretiseret barggu sosiála oahppan ja eallimahálddašeami	Ráhkadit eanet konkreta doaimmaid ja hárhellanarenaid buot skuvlaárgabeivviid.
Buoret kvalitehta ovttasbargui gaskal mánáidgárđi/skuvla ja váhnemiid	Konkretiseret dáibiid daid iešguđet arenaide gaskal ruovttu ja skuvlla.
Nannet bargiid gelbbolašvuoda oahpahušláhkii kap.9A, erenomážit doaibmageatnegasvuoda ja doaibmaplána ektui.	Bargit dieđihit dárbbu eanet oahppu mo praktiseret ja giedahallat 9A buot skuvlaárgabeivviid.
Ásahit doarjaapparáhta fitnodagaide ja oahppokantuvraide árra čuovvoleami fidnoohppiide geain lea hástalus psyhkalaš dearvvašvuodain ja gárrendilliin.	Ii leat doarjjalahpparáhta, earet go PPB/OT, fástadoavttirortnet ja fitnodaga iežas ja molsašudde resurssat.
Buoret diehtujuohkkin ja čuovvoleapmi buot rasttildemiid gaskal, mánáidgárđdis-vuođđoskuvlii, vuođđoskuvllas JS:ii, ja oahppiin fitnooahppái/ oahpahallikandidáhtain	Stuorra variašuvdna systematihkas rasttildemiid ektui, erenomážit gaskal vuođđoskuvllas ja joatkkaskuvlii, ja oahppiin fitnooahppái/
Joatkit bargguin nannet systematihkka ohppiid mielváikkuhemiin. Nannet ohppiídráđdegulahallan rolla.	Ohppiid mielváikkuhemiin nannejuvvo állelassi. Bidjat johtui barggu nannemis ohppiídráđdegulahallan rolla.
Ásahit fidnoohppiídráđi	Ii leat vuos biddjon bargu johtui ásahit fidnoohppiídráđi

JAHKI 2020/2021

Áittardeaddjit ávžžuhit fylkkagiieldas lea ollislaš oaidnu, ja veardidit áittardeaddjiid ávžžuhusaid iežaset ovddasvástádussurggiin.

Vai nannet ollašuttima berre gažadit čuovvovaččat:

- Leat go dieđut oahppiide, fidnoohppiide ja váhnemiidda áddehahtti gillii?
- Mo leat ohppiid ja fidnoohppiid vejolašvuodat oažžut árat veahkki psyhkalaš dearvvašvuoda ektui?
- Mo sihkkarastit buori rasttildeami ohppiide vuođđoskuvllas joatkkaskuvlii?
- Mo sihkkarastit buori rasttildeami skuvllas oahppofitnodahkii?
- Sáhtta karriearabagadallan ráđđádallan nuoraide geat leat vuolit 19 jagi nannejuvvot vel eanet jus ásaha lagas ovttasbarggu gaskal skuvllaid ráđdeaddiin ja karriearabagadallin?
- Leat go dieđut oahppofálaldat birra ahte lea báikkálaš sámegieloahpaheaddji almmus go oahppi ohcá guoskevaš skuvlii?
- Lea go systema oahppofitnodaga gehčču doarvai vai fitnet dárbbalaš dieđuid oahppofitnodaga ovddasvástádusbargui mo čuovvulit fidnoohppiid?
- Mii lea konsekveansa ahte odne leat iešguđet bálvalusfálaldagat ohppiide ja fitnoohppiide geat ássat regiovdna Nuorta ja regiovdna Oarji.
- Lea go vejolaš nannet ohppiídráđdegulahallan rolla jus lasiha áigeresurssa, vejolaččat maidái funkšuvdnalasiheami, vai váikkuha buoret ohppiídmieváikkuheapmái?
- Boahťa go fidnoohppiídráđi leat ávkkálaš vai šaddá buoret kvalitehtasihkarastin olles oahppogierddu bokte ahte fylkkagielda dovddiida oahppokandidáhtaid ja fidnoohppiid bargoaárgabeivviin?

Leat go dieđut addehahtti gillii?

Mo sihkkarastit buori rasttildeami vuođđoskuvllas joatkkaskuvlii?

Lea go oahppofitnodaga gehčču doarvai?

Mo nannet ohppiídráđdegulahalli rolla?

ÁITTARDEADDJIT ÁRVVOŠTALLET!

Erenomáš geahčastat berre bidjot jovkui geat barget ovttas máná/nuora ektui? Romssa ja Finnmárkku áittardeaddjit vásihit mánnga ášši gos máná/nuorra oážžu veahkki dahje lea čujuhuvvon eará veahkkeásahusaide, nu go PPB (pedagogalaš-psyhkalaš bálvalus), MNP (Mánáid- ja nuoraidpsykiatriija), dearvvašvuodadivššárii ja/dahje mánáidsuodjalussii, ahte eai álggat ášši mii sihkkarastá oahppi vuoigatvuodaid oadjebas ja buori skuvlabirrasii, vrd § 9A oahpahuslágas. Balddihahtti mánnga áššiin duvdet oadjebas ja buorre skuvla- ja oahppobiras eret go oahppi lea

ožžon oktavuoda veahkkeásahusaiguin. Ovdamearkka dihte oahppi geas lea fásta ságastallamat dearvvašvuodadivššárin, maiddá dárbbasivčče doaibmaplána §9a mielde. Muhtin mánáide boahtá mánáidsuodjalus, PPB, MNP ja dearvvašvuodadivššárat aktiivvalaččat mielde. Dát mánát/nuorat dárbbasit lagas čuovvoleami skuvllas systemáhtalaš ja buori doaimmain masa eai šaddat olggobealde iežaset eallima. Doaimmat mat biddjojot johtui ja áimmahuššojuvvojot oahpes lagas gaskavuodain, doibmet buorebut go doaimmat maid veahkkeásahusat čuovvulit.

ÁITTARDEDDJIID ÁVŽŽUHUSAT MÁNÁIDGÁRDE- JA SKUVLAEAIGGÁDIIDDA VIIDÁSETOVDDIDIT ÁITTARDEADDJIBÁLVALUSA

Áittardeaddjit sáddejedje 2019/2020 jahkeraporttabuot Romssaja Finnmárkku gielddaide 2021 guovvamánu. Mii siđaimet máhcahemiid raportii ja bijaimet máhcahanskovi mielddusin. Vai áittardeddjiin galgá leat vejolaš dahkat ain buoret barggu ja oaččut eanet máhttu dáid veardidemiin maid dahket báikkálaččat lea ge dehálaš dáinna máhcahemiin. Áittardeaddjit giitet dáid gielddaid; Báhcavuona, Hársttága, Návuona, Gáivuona, Ivgu, Dielddanuori ja Čáhcesuolu máhcahemiid ovddas.

Mii avžžuhat buot mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádiid buktit máhcahemiid dán jagáš raportii vai mii sáhttit ain buoret vugiin veahkehit mánáid ja nuoraid din gielddas oaččut oadjebas ja buori mánáidgárde-, skuvla ja bajásšaddanbirrasa.

Áittardeaddjit mitalit fylkkagiela skuvlaeaiggádin jahkeraportta sisdoalu birra, ja háliidat dán jagi láchit ahte maiddá fylkkagieldda árvvoštallá raportta čálalaččat.

ÁITTARDEDDJIID ÁVŽŽUHUSAT FYLKKADIGGÁI MO VIIDÁSITOVĐÁNAHTTIT BÁLVALUSA

Áittardeaddjit čuovvulit ovdeš avžžuhusaid, ja sihtá ain fylkkadikki árvvoštallat virgádit oahppi- ja fitnooahppiáittardeaddji geas lea ovddasvástádus regiovdna Oarji. Odne lea iešguđet bálvalusfálaldagat ohppiide, oahpahallikandidáhtaide ja fitnoohppiide geat ássat regiovdna Nuorta ja Oarji. Livčče leamašan buorre ovdamunni jus áittardeaddji bálvalus nannejuvvo sámegeiel hálli bargin.

Nationála barggu ektui mii dál lea áittardeaddji ortnega ektui, avžžuhat ahte fylkkadiggi váldá čielgasit jiena ovddidit regionálalaš heivehuvvon áittardeaddjibálvalusa mánáide ja nuoraide geat ássat Romssas ja Finnmárkkus.

“ Mii avžžuhat buot manaidgarde- ja skuvlaeaiggádiid buktit máhcahemiid dan jagáš raportii ”

